

De prikkels tot onderling overleg in het nieuwe echtscheidingsprocesrecht

*Mevrouw mr. L. Coenraad**

1 Inleiding

Op 1 maart 2009 is de Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding in werking getreden.¹ De rol van de rechter bij echtscheiding is daarbij duidelijk bevestigd. De sluisroute van de flitscheiding (huwelijk omzetten in geregistreerd partnerschap en dit vervolgens buitengerechtelijk beëindigen) is afgeschaft,² zonder dat daarvoor een alternatief in de vorm van een administratieve echtscheiding in de plaats is gekomen. Even leek de administratieve echtscheiding, zonder rechterlijke tussenkomst, heel dichtbij, maar het daartoe strekkende wetsvoorstel werd in juni 2006 verworpen door de Eerste Kamer.³

Voor het verkrijgen van echtscheiding kunnen partijen dus nog steeds niet om de rechter heen. In deze bijdrage zal ik nagaan wat de nieuwe regelgeving voor de rechterlijke procedure betekent. In paragraaf 3 komen de belangrijkste procesrechtelijke wijzigingen aan de orde. Daar zal blijken dat het nieuwe procesrecht, veel meer dan voorheen (zie daarover par. 2), stimulansen bevat voor het in onderling overleg regelen door partijen van de gevolgen van echtscheiding. Daarbij is ook voor de rechter een grotere rol weggelegd dan voorheen, zodat zijn positie met deze nieuwe wetgeving niet alleen door het afschaffen van de flitscheiding is verstevigd. Rechters moeten dus nog harder aan de slag in echtscheidingszaken. Voor een antwoord op de vraag in hoeverre de nieuwe maatregelen effectief zijn, is het – ruim een halfjaar na invoering van de wet – nog te vroeg, maar de eerste ervaringen in de praktijk zijn al opgedaan. En hopelijk zal de (lagere) rechtspraak in de nabije toekomst in ieder geval meer duidelijkheid verschaffen ten aanzien van procesrechtelijke aspecten van de nieuwe maatregelen die noch in de wet en wetsgeschiedenis noch in het recentelijk gewijzigde Procesreglement Scheiding voldoende zijn uitgewerkt (par. 4).

Qua terminologie beperk ik mij in deze bijdrage tot de echtscheiding en daarvan afgeleide woorden, zoals echtgenoten. Reden hiervoor is dat deze vorm van scheiding het meest voorkomt en daardoor is ingesleten in het dagelijks (en juridisch) taalgebruik. De hier te behandelen regels van procesrecht gelden echter evenzeer voor de scheiding van tafel en bed, de ontbinding

van het huwelijk na scheiding van tafel en bed⁴ en de ontbinding van een geregistreerd partnerschap.⁵

2 Tot 1 maart 2009: tamelijk laconieke houding van wetgever ten aanzien van overeenkomsten

Wat het stimuleren van afspraken tussen partijen betreft, was het echtscheidingsprocesrecht tot maart 2009 nogal laconiek te noemen. De enige wettelijke prikkel tot het maken van afspraken zou uit moeten gaan van de mogelijkheid van de procedure op gemeenschappelijk verzoek. Deze procedure werd door haar eenvoud dermate aantrekkelijk geacht te zijn, dat partijen er de voorkeur aan zouden geven de gevolgen van hun echtscheiding in onderling overleg te regelen.⁶ Eenvoudig was (en is) deze procedure zeker: één advocaat,⁷ geen mondelinge behandeling⁸ en doorgaans volgt binnen enkele weken na indiening van het gemeenschappelijk verzoek de echtscheidingsbeschikking.

Het was echter niet zeker dat partijen die op gemeenschappelijk verzoek scheidden ook daadwerkelijk overeenstemming hadden bereikt over de gevolgen van hun echtscheiding. In de hang naar eenvoud van deze procedure werd sinds 1993 de overeenstemming tussen partijen namelijk slechts verondersteld, maar niet vereist. Eisen in die richting had de wetgever in 1993 laten vallen om de procedure op gemeenschappelijk verzoek te stimuleren.⁹

Inderdaad was dus sprake van een efficiënte en eenvoudige procedure, die werd gekenmerkt door een grote mate van partijautonomie op het punt van de gevolgen van echtscheiding. Het regelen van deze gevolgen werd bij voorkeur aan partijen overgelaten, daarbij geholpen door de advocatuur en scheidingsbemiddelaars. En dat ging eigenlijk heel goed: zonder regulering van bovenaf werden successen geboekt met echtscheidingsbemiddeling¹⁰ en streefden (en streven) familierechtadvocaten primair naar het in onderling overleg regelen van de gevolgen

* Mevrouw mr. L.M. Coenraad is als universitair hoofddocent privaatrecht verbonden aan de VU.

1. Wet van 27 november 2008. Stb. 2008, 500 en Stb. 2009, 56.
2. Afdeling 5A van titel 5 van Boek 1 BW (Omzetting van huwelijk in een geregistreerd partnerschap) is afgeschaft, krachtens art. 1B van de Wet bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding.
3. Kamerstukken I 2005/06, 29 676, nr. A; Handelingen I 2005/06, nr. 32, p. 1483.

4. Zie immers het kopje van par. 3.6.2.1 (art. 815 e.v.) Rv.

5. Zie art. 828 Rv.

6. Vgl. Kamerstukken II 1985/86, 19 242, nr. 3, p. 6-8 en 27.

7. Vgl. art. 278 lid 3 Rv.

8. Art. 279 jo. art. 818 Rv.

9. Zie noot 6.

10. Zie B.E.S. Chin-A-Fat, Scheiden (ter)echter zonder rechter? Een onderzoek naar de meerwaarde van scheidingsbemiddeling (diss. Amsterdam VI), Den Haag: Sdu 2004.

van echtscheiding door partijen.¹¹ Dit heeft ertoe geleid dat een meerderheid van de verzoeken tot echtscheiding gemeenschappelijk wordt ingediend.¹²

3 Koerswijziging: wettelijke prikkels tot overeenstemming

Deze positieve ontwikkelingen in de praktijk zijn ook de wetgever niet ontgaan en hij wil hierbij aansluiten om conflictueuze echtscheidingen nog meer terug te dringen, zoals blijkt uit de memorie van toelichting (MvT) bij de hier besproken wet.¹³

‘Steeds meer echtparen zijn zich bewust van de noodzaak om goede afspraken te maken over de echtscheiding. Dit komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in de gestage toename van het aantal gezamenlijke verzoeken tot echtscheiding (...) Dit zijn goede ontwikkelingen. Het wetsvoorstel wil deze ontwikkelingen versterken en beoogt daarmee de scheidings- en omgangsproblematiek te verminderen. De voorstellen zijn erop gericht dat de ouders vroegtijdig nadenken over de invulling van het ouderschap na de scheiding en hierover goede afspraken maken opdat onnodige conflicten nadien worden voorkomen.’

De grootste breuk met het oude recht betekent de in art. 815 lid 2 Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv) neergelegde eis dat het verzoekschrift tot echtscheiding een *ouderschapsplan* dient te bevatten. In dit ouderschapsplan staan afspraken over de gevolgen van scheiding voor de daarbij betrokken minderjarige kinderen. Volgens het derde lid van art. 815 Rv gaat het hierbij in ieder geval om afspraken over de verdeling van zorgen opvoedingstaken of omgang, informatie en consultatie over de kinderen en de kosten van verzorging en opvoeding van de kinderen. Het betreft dus de belangrijkste gevolgen van scheiding voor kinderen.

De wetgever heeft voor een totale aanpak gekozen. Ten eerste geldt de verplichting van een ouderschapsplan voor alle scheidende ouders, ongeacht hun relatievorm: gehuwden, geregistreerd partners en ouders met een informele relatie.¹⁴ Voorts is de aanpak van de wetgever totaal, omdat de eis van het ouderschapsplan blijkt de wettekst voor ‘het verzoekschrift’, dus voor zowel het eenzijdig als gemeenschappelijk verzoek tot echt-

scheiding geldt. Dit wordt ook nog eens met zoveel woorden bevestigd in de memorie van toelichting, en wel vanwege de ‘principiële reden’ dat alle ouders een ouderschapsplan moeten opstellen en vanwege de reden dat het eenzijdig verzoek anders als sluiproute gebruikt zou kunnen worden om het ouderschapsplan te omzeilen.¹⁵

Het is echter te verwachten dat eenzijdige verzoekschriften tot echtscheiding in de praktijk vaak niet vergezeld zullen gaan van een ouderschapsplan. Het eenzijdig verzoek is naar zijn aard immers juist bedoeld voor mensen die er onderling niet uitkomen.¹⁶ Ongeruste senatoren hebben de minister van Justitie derhalve gevraagd of het recht op toegang tot de rechter niet in het geding is, nu ook voor het eenzijdig verzoek de eis van een ouderschapsplan wordt gesteld. Hirsch Ballin heeft daarop als volgt geantwoord:¹⁷

‘De toegang tot de rechter is te allen tijde gegarandeerd doordat het mogelijk is, bij ontstentenis van overeenstemming tussen ouders, eenzijdig een verzoekschrift in te dienen. Dat aan die toegang een aantal processuele eisen worden gesteld, is toelaatbaar.’

En die processuele eisen hangen samen met de verplichting van het ouderschapsplan. Zo blijkt het bestaan van deze verplichting met name daaruit dat partijen óók bij een eenzijdig verzoek zonder (voldoende) ouderschapsplan nu een verklaring moeten hebben waarom het ouderschapsplan ‘redelijkerwijs niet kan worden overgelegd’ (zie art. 815 lid 6 Rv). En de rechter moet in een dergelijk geval actief onderzoeken of overeenstemming er echt niet in zit en heeft daartoe een aantal mogelijkheden: hij kan partijen om aanvulling van een onvolledig ouderschapsplan vragen,¹⁸ hij kan de zaak op zitting plaatsen om het geschil te bespreken¹⁹ of hij kan de mogelijkheden van doorverwijzing naar mediation onderzoeken.²⁰

Of het aldus vormgegeven verplicht ouderschapsplan daadwerkelijk zal leiden tot een toename van het aantal gevallen waarin echtgenoten de gevolgen van hun scheiding voor de kinderen in onderling overleg weten te regelen, zal bij de versnelde evaluatie – ‘na een jaar of drie’²¹ – moeten blijken.

Een tweede maatregel die gericht is op het stimuleren van overeenstemming tussen partijen is de substantiëringsplicht van het nieuwe vierde lid van art. 815 Rv. Deze bepaling schrijft voor dat ‘het verzoekschrift vermeldt over welke van de gevraagde

11. Zie bijvoorbeeld het advies van de Adviescommissie Familie- en Jeugdrecht Nederlandse Orde van Advocaten inzake het wetsvoorstel Bevordering voortgezet ouderschap en zorgvuldige scheiding, p. 2. Bijlage bij Kamerstukken II 2004/05, 30 145, nr. 3. Recentelijk: A.R.J. Mulder en A.M.M. Hompus, De inzet van de advocaat voor een goede zorgregeling. Hoe gaat dat?, FJR 2009, p. 211 e.v.

12. In 2007 was al 60% van de verzoeken tot echtscheiding gemeenschappelijk. Zie A. Sprangers en N. Steenbrink, Bijna 33 duizend echtscheidingszaken afgehandeld in 2007, Bevolkingstrends, 3e kwartaal 2008, p. 15 (<www.cbs.nl/NR/rdonlyres/C22113C2-A4DC-4561-9A3A-F4FE65A12580/0/2008k3b15p14art.pdf>).

13. Kamerstukken II 2004/05, 30 145, nr. 3, p. 1.

14. Zie (kritisch) over het verplicht ouderschapsplan en ouders in informele relaties: M.V. Antokolskaia en L.M. Coenraad, Afspraken met betrekking tot kinderen bij scheiding van ongehuwde/niet-geregistreerde ouders, Den Haag/Amsterdam: WODC/VU 2006; M.V. Antokolskaia en L.M. Coenraad, Het verplicht ouderschapsplan bij beëindiging van formele en informele relaties in rechtsvergelijkend perspectief, FJR 2007, p. 309-315.

15. Kamerstukken II 2004/05, 30 145, nr. 3, p. 5.

16. Het komt echter ook voor dat partijen die het over alles eens zijn toch op eenzijdig verzoek scheiden, gevolgd door verstek, referte of geen tegenspraak. De (financiële) reden daarvoor kan zijn dat partijen diegene het verzoek laten indienen die op toevoeging kan procederen.

17. Handelingen I 2008/09, 8, p. 402.

18. Een voorbeeld daarvan is de uitspraak van de Rb. Maastricht 29 juli 2009, LJN BJ5265. Meer hierover in par. 4.

19. Vgl. Rb. Utrecht 2 september 2009, LJN BJ6994. Ook over deze uitspraak meer in par. 4.

20. Aldus minister van Justitie Hirsch Ballin: Handelingen I 2008/09, 8, p. 421, zie ook p. 402-404.

21. Aldus minister van Jeugd en Gezin Rouvoet: Handelingen I 2008/09, 8, p. 422.

voorzieningen overeenstemming is bereikt en over welke van de gevraagde voorzieningen een verschil van mening bestaat met de gronden daarvoor'. Zoals de memorie van toelichting aangeeft, wordt hier aangesloten bij de substantiëringsplicht van art. 111 lid 3 Rv.

Deze maatregel is weliswaar minder verstrekkend dan de verplichting een ouderschapsplan op te stellen, maar het toepassingsbereik ervan is wel ruimer: deze meldplicht geldt voor alle echtscheidingsgevolgen waarvoor een voorziening is verzocht, dus zowel die kinderen als echtgenoten onderling betreffen. Bij deze laatste groep echtscheidingsgevolgen moet gedacht worden aan onder meer partneralimentatie, verdeling of verrekening, pensioenrechten en voortgezet gebruik van de echtelijke woning.

De substantiëringsplicht zal met name aan de orde zijn wanneer een geschil bestaat over een van de gevolgen van echtscheiding en een van de partijen derhalve een nevenvoorziening krachtens art. 827 Rv verzoekt. Deze plicht houdt blijkens de wettekst in dat de verzoeker de gronden voor het geschil moet aangeven. Daarnaast vloeit uit de substantiëringsplicht voort dat 'moet worden aangegeven welke pogingen de partijen hebben gedaan om het conflict te beslechten. Is bijvoorbeeld mediation geprobeerd? Deze informatie is voor een rechter belangrijk om te bepalen of een verwijzing naar een mediator nog zinvol is', aldus de memorie van toelichting.²²

Hieruit blijkt dat de substantiëringsplicht nauw samenhangt met de derde wettelijke prikkel om tot overeenstemming te komen: de mogelijkheid tot doorverwijzing naar mediation door de rechter.²³ Deze doorverwijzingsmogelijkheid was, met name in echtscheidingsprocedures, al langer beleid.²⁴ De codificatie ervan is echter een novum, aangezien dit de eerste wettelijke regeling omtrent mediation is.

4 Centrale rol voor de rechter: theorie en (al een beetje) praktijk

Uit het voorgaande blijkt dat er de wetgever veel aan gelegen is om overeenstemming tussen partijen te stimuleren. Daarbij krijgt de rechter een belangrijke rol toebedeeld. Ten eerste kunnen partijen niet meer zelf beslissen of ze bij het regelen van de echtscheidingsgevolgen omtrent kinderen al dan niet de rechter betrekken: het ouderschapsplan moet immers in beginsel als onderdeel van het verzoekschrift tot echtscheiding aan de rechter worden voorgelegd. Voorts heeft de rechter een actieve rol in geval van een ontbrekend of onvoldoende ouderschapsplan: hij kan immers om aanvulling vragen, de zaak ter bespreking op zitting plaatsen, of de mogelijkheden van mediation onderzoeken (art. 818 Rv).²⁵ Bovendien wordt aan de rechter de beoordeling overgelaten of een ontbrekend ouderschapsplan redelijkerwijs kan worden overgelegd (art. 815 lid 6 Rv).²⁶

Wordt wel een ouderschapsplan overgelegd, zal de rechter dit plan moeten toetsen. Blijkens de wetgeschiedenis is de rechter bevoegd tot een uitgebreide toets aan wet, verdrag en jurisprudentie²⁷ en aan het belang van het kind,²⁸ en wordt bovendien van de rechter verwacht dat hij nagaat of geen sprake is van misbruik van omstandigheden.²⁹ In de praktijk zal hij doorgaans echter tot slechts een marginale toets in staat zijn,³⁰ omdat een ouderschapsplan vaak gepaard zal gaan met een gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding, waarbij, zoals reeds bleek, een mondelinge behandeling achterwege blijft.

De keuze om de rechter een centrale rol te geven bij het stimuleren van afspraken tussen partijen is een politieke. Er zijn ook andere manieren denkbaar. Zo zouden scheidende partners geprikkeld kunnen worden om de gevolgen van hun echtscheiding in onderling overleg te regelen door bij overeenstemming juist een vorm van administratieve echtscheiding mogelijk te maken. Voor een dergelijk idee was – weliswaar voor echtscheidingen waarbij geen minderjarige kinderen waren betrokken – een Tweede Kamermeerderheid te vinden, maar in 2006 is het daartoe strekkende wetsvoorstel door de Eerste Kamer verworpen.³¹ Dit wetsvoorstel voorzag in een administratieve echtscheiding, indien de scheidende echtgenoten een overeenkomst hadden gesloten over de gevolgen van hun echtscheiding (voorgesteld art. 1:150 BW).

Nu het stimuleren van afspraken op deze wijze, vooralsnog,³² een stap te ver is gebleken, kunnen partijen bij echtscheiding dus niet om de rechter heen. Gegeven deze keuze vóór de verplichte rechterlijke tussenkomst en daarmee voor een rechterlijke procedure, is door de wetgever opvallend weinig aandacht besteed aan de procesrechtelijke uitwerking van met name de eis van het verplicht ouderschapsplan. Ik heb hier zelf enkele jaren geleden reeds op gewezen³³ en recentelijk is ook vanuit de praktijk een flink aantal procesrechtelijke pijnpunten rondom de nieuwe wettelijke regeling van het ouderschapsplan benoemd.³⁴

22. Kamerstukken II 2004/05, 30 145, nr. 3, p. 17-18; vgl. ook p. 6.

23. Neergelegd in het nieuwe tweede lid van art. 818 Rv.

24. Zie <www.mediationnaastrechtspraak.nl>.

25. Handelingen I 2008/09, 8, p. 421, voorts p. 402-404.

26. Zie daarover ook Handelingen I 2008/09, 8, p. 403.

27. O.m. Kamerstukken II 2004/05, 30 145, nr. 3, p. 10; Handelingen I 2008/09, 8, p. 411.

28. O.m. Kamerstukken II 2004/05, 30 145, nr. 3, p. 9; Handelingen I 2008/09, 8, p. 402, 405 en 411.

29. Handelingen I 2008/09, 8, p. 405.

30. Daarop wordt gewezen door senatoren, tevens oud-rechters: Handelingen I 2008/09, 8, p. 397, 407. Zo ook de Arnhemse rechters J.C.E. Ackermans-Wijn en G.W. Brands-Bottema, De invoering van het ouderschapsplan: goed bedoeld, maar slecht geregeld, Trema 2009, p. 51.

31. Zie noot 3.

32. Het laatste woord daarover is nog niet over gezegd. Zie recentelijk: M.V. Antokolskaia, De administratieve echtscheiding: Symbolische betekenis versus 'praktische bezwaren', WPNR 2009, p. 591-597.

33. L.M. Coenraad, Procederen over het voortgezet ouderschap, Te weinig aandacht voor het procesrecht in het Wetsvoorstel Luchtenveld, in: M.V. Antokolskaia (red.), Herziening van het echtscheidingsrecht. Administratieve echtscheiding, mediation, voortgezet ouderschap, Amsterdam: SWP 2006, p. 69-98. Het wetsvoorstel Luchtenveld (29 676, zie noot 3) bevatte een regeling omtrent het ouderschapsplan die identiek was aan de thans ingevoerde wettelijke regeling.

34. Ackermans-Wijn en Brands-Bottema 2009, p. 45-53; Mulder & Hompus 2009, p. 212 en 214. B.E.S. Chin-A-Fat, Nieuw (echt)scheidingsrecht: de kloof tussen wet en praktijk, FJR 2009, p. 220.

Zonder enige volledigheid na te streven, noem ik hier de onduidelijkheid over de vraag in hoeverre het ontbreken van een ouderschapsplan tot niet-ontvankelijkheid kan leiden;³⁵ mogelijke vertraging in het uitspreken van de echtscheiding vanwege het ontbreken van een ouderschapsplan; de wellicht niet meer reële eis dat binnen vier weken na de beschikking houdende voorlopige voorzieningen een verzoek tot echtscheiding (en wel met ouderschapsplan) moet zijn ingediend; en het gevaar dat de nieuwe regels uitlokken dat partijen maar een of ander standaard ouderschapsplan van internet downloaden.

Hoewel ik de magere procesrechtelijke uitwerking van met name het ouderschapsplan nog steeds betreurt, sta ik hier inmiddels wel wat pragmatischer tegenover en verwacht ik dat de praktijk haar weg wel zal vinden. Het is – na net iets meer dan een halfjaar – nog te vroeg om hier al grote uitspraken over te doen, maar de eerste ervaringen in de praktijk zijn er al. Het Procesreglement Scheiding (PRS) is per 1 september 2009 – naar mijn smaak nogal beleidsarm – aangepast aan de nieuwe wetgeving.³⁶ En de eerste uitspraken in eerste aanleg druppelen <www.rechtspraak.nl> binnen. Daaruit blijkt bijvoorbeeld van een serieuze toetsing van het ouderschapsplan door de Rechtbank Maastricht. Zij heeft alle beslissingen, ook die ten aanzien van het verzoek tot echtscheiding als zodanig, aangehouden, teneinde partijen in staat te stellen een door de rechtbank als onvoldoende beoordeeld ouderschapsplan aan te vullen. Het betrof hier een gemeenschappelijk verzoek tot echtscheiding, dus ik kan mij voorstellen dat partijen niet blij zijn dat ook de niet ter discussie staande echtscheiding zelf in de wacht is gezet. Partijen hebben immers vaak belang bij het zo snel mogelijk uitspreken van de echtscheiding door de rechter. Zo geldt krachtens het systeem van de wet de datum van echtscheiding in beginsel als peildatum voor de omvang van de te verdelen boedel³⁷ en is het de dag waarop voorlopige voorzieningen hun kracht verliezen.³⁸

Een recente uitspraak van de Rechtbank Utrecht biedt een goed voorbeeld van de wijze waarop een rechter omgaat met de eis van het ouderschapsplan in geval van een eenzijdig verzoek:³⁹

‘De vrouw heeft een verzoekschrift tot echtscheiding met nevenvoorzieningen ingediend. (...) De vrouw heeft in haar verzoekschrift een ouderschapsplan opgenomen waarvan zij heeft gesteld dat partijen hierover (mondeling) overeenstemming hebben bereikt. (...) Uit het verweerschrift van de man en ter terechtzitting is gebleken dat partijen echter geen volledige overeenstemming hebben bereikt (...) De recht-

bank is derhalve van oordeel dat het verzoekschrift niet het vereiste ouderschapsplan bevat.’

Een dergelijke gang van zaken is bij eenzijdige verzoeken wel vaker te verwachten: verzoeker legt een (beweerdelijk) ouderschapsplan over dat vervolgens wordt weersproken door verweerder. De rechter geeft vervolgens blijk van de vergeefse poging die zij – zoals van haar volgens de wetsgeschiedenis wordt verwacht – heeft ondernomen om partijen tot overeenstemming te bewegen:

‘Ter terechtzitting heeft de rechter nog getracht partijen tot een vergelijk te brengen. Gebleken is echter dat partijen niet met elkaar kunnen communiceren over de kinderen en dan met name over de kosten van hun verzorging en opvoeding.’

En dan beoordeelt de rechter, krachtens art. 815 lid 6 Rv, of van partijen redelijkerwijs mag worden verwacht dat zij een ouderschapsplan overleggen:

‘Partijen hebben dusdanige uiteenlopende standpunten en daarmee gepaard gaande onderlinge strijd dat van hen redelijkerwijs niet verwacht kan worden dat zij alsnog een ouderschapsplan overleggen.’

Pas nu vaststaat dat overeenstemming tussen partijen er echt niet in zit, geeft de rechter aan hoe zij in een alternatief daarvoor zal voorzien:

‘De rechtbank zal gelet op het bovenstaande beslissingen nemen over de verzochte nevenvoorzieningen die het meest in het belang van de kinderen worden geacht en daarmee derhalve, bij gebreke van een ouderschapsplan, conform artikel 815 lid 6 Rv in een ouderschapsplan voorzien.’

5 Conclusie en vooruitblik

De in de praktijk reeds lang bestaande trend om de gevolgen van echtscheiding in onderling overleg te regelen, is nu definitief doorgedrongen in de wetgeving: de eis van het ouderschapsplan, de substantiëringsplicht en de (codificatie van de) doorverwijzing door de rechter naar mediation. Opvallend is de grote rol die de rechter is toebedacht bij het bewaken van de pogingen die partijen ondernemen om tot overeenstemming te komen. De komende jaren zal moeten blijken of de nieuwe regelgeving effect sorteert (vaker overeenstemming tussen partijen bij echtscheiding) en of dit effect in verhouding staat tot de extra inspanning die van de gerechten wordt gevergd.

De recente herziening is een (grotere) tussenstap in een reeks van initiatieven en voorstellen voor de verbetering – vereenvoudiging, dejuridisering, zorgvuldiger maken, enzovoort – van de echtscheidingsprocedure. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan het aanhangige wetsvoorstel inzake de rol van de notaris bij

35. Zie m.n. de aansprekende pragmatische benadering die Wortmann kiest: S.F.M. Wortmann, Het ouderschapsplan, niet zo verplichtend als gedacht, in: M.V. Antokolskaia en L.M. Coenraad (red.), Het nieuwe echtscheidingsrecht, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009, ter perse.

36. Zie in het bijzonder art. 2.2 jo. art. 2.3 PRS en de Bijlage 1 Controlelijst (echts)scheidingsverzoekschriften.

37. Vgl. art. 1:99 BW. Vgl. voorts o.m. Hof Amsterdam 7 oktober 2008, LJN BG6384, waarover B. Breederveld, De omvang van de (huwelijks)goederengemeenschap en de redelijkheid en billijkheid, JBN 2009, p. 9 e.v.

38. Art. 826 Rv.

39. Rb. Utrecht 2 september 2009, LJN BJ6994.

echtscheiding⁴⁰ en daarnaast aan onder meer het project regierechter,⁴¹ de ontwikkelingen op het gebied van *collaborative divorce*,⁴² de voorstellen voor invoering van een zogeheten echtscheidingsplan⁴³ en natuurlijk aan de administratieve echtscheiding waarover het laatste woord nog niet is gezegd.⁴⁴ Het echtscheidings(proces)recht is dus voorlopig nog geen rustig bezit.

40. Daarover o.m. E.L. Schaafsma-Beversluis, Het verlenen van (beperkte) procesbevoegdheid aan de notaris in verband met gemeenschappelijke verzoeken tot echtscheiding en tot ontbinding van een geregistreerd partnerschap, WPNR 2009, p. 461-465. Voorts Chin-A-Fat 2009, p. 218.

41. Bij de Rechtbanken Den Haag en Utrecht, zie <www.rechtspraak.nl>. Nader hierover A.N. Labohm, De regierechter. Conflictoplossing op maat, EB 2009, p. 147 e.v. Vgl. voorts J.M. Barendrecht en C.M.C. van Zeeland, m.m.v. anderen, Kitty's ketens: meer voor minder rond rechtsbijstand. Voorstellen ontwikkeld in een interactief traject met 120 sleutelpersonen uit het veld, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2009, p. 95-101.

42. <www.collaborativedivorce.nl>. Zie ook (de literatuurverwijzingen bij) Chin-A-Fat 2009, p. 222, noot 36.

43. Barendrecht & Van Zeeland 2009, p. 89-94.

44. De discussie daarover is immers onlangs weer heropend door Antokolskaia, zie noot 32.